

AUTYZM-GLÓWNE SYMPTOMY

Termin „autyzm” w odniesieniu do zaburzenia występującego u dzieci został wprowadzony w 1943r. przez Leo Kanner z szpitala Johna Hopkinsa w Baltimore w Stanach Zjednoczonych. Kanner uznawany za twórcę psychiatrii dziecięcej opisał grupę 11 dzieci, u których zaobserwował specyficzny wzorzec zachowania. Występujące u nich zaburzenie nazwał autyzmem wczesnodziecięcym, nawiązując do greckiego słowa „autos”(sam). Wspólną nietypową cechą zachowania tych dzieci było bowiem izolowanie się, preferowanie samotności i brak dążenia do kontaktów z innymi ludźmi.

Zgodnie z obowiązującymi kryteriami diagnostycznymi autyzm jest rozpoznawalny u osób, u których występują problemy w rozwoju społecznym, komunikowaniu się oraz ograniczone wzorce zachowania, aktywności i zainteresowań. Kryteria te zakładają, że symptomy powinny pojawić się przed ukończeniem 36 miesiąca życia.

INTERAKCJE SPOŁECZNE

Największe trudności osób z autyzmem ujawniają się w ich relacjach z innymi ludźmi. Dotyczą one inicjowania interakcji, podtrzymywania jej i kończenia w przyjęty w danej kulturze sposób. Nie jest to jednak jednoznaczne z całkowitą niezdolnością utrzymywania kontaktów społecznych. Zdolności społeczne są u poszczególnych osób bardzo zróżnicowane. U niektórych dzieci problemy w rozwoju społecznym można zaobserwować już w pierwszym półroczu życia. Dzieci te w ogóle nie reagują lub reagują słabiej (rzadziej i z dużym opóźnieniem) na kierowane do nich bodźce (uśmiech, słowa), nie współgrają z ludźmi emocjonalnie (a już kilkumiesięczne niemowlę ta rozwijające się prawidłowo reagują uśmiechem na uśmiech, a płaczem na okazywany przez kogoś smutek lub złość), nie dążą do tego, by brać je na ręce i bardzo rzadko same spontanicznie się uśmiechają do innych. Niektóre odsuwają się i sztywnieją, gdy są przytulane. Nie śledzą wzrokiem tego, na co ktoś patrzy, i nie próbują zwrócić jego uwagi na coś, co wywoływało ich zainteresowanie. Niektóre dzieci inicjują interakcję lub odpowiadają na podejmowane przez otoczenie próby nawiązania kontaktu, rzadko jednak patrzą w oczy i nie potrafią swojej aktywności przeplatać z aktywnością partnera. Inne z kolei zupełnie nie zachowują dystansu – wobec obcych osób zachowują się tak samo, jak wobec dobrze sobie znanych.

Za jeden z najbardziej charakterystycznych dla autyzmu objawów uznaje się zaburzenia kontaktu wzrokowego. Polega on na trudnościach w patrzeniu prosto w oczy innego człowieka w celu komunikowania się – okazania zainteresowania, nawiązania lub podtrzymania kontaktu itp. Problemy dotyczą również odczytywania wyrazu oczu i wyrażania spojrzeniem własnych odczuć. Zazwyczaj osoby z autyzmem unikają kontaktu wzrokowego, co wiąże się z faktem, że stymulacja płynąca ze spojrzenia innej osoby jest bardzo silna i niezrozumiała.

Typowym dla autyzmu problemem jest brak właściwych dla wieku relacji z rówieśnikami. Niektóre dzieci zupełnie ignorują obecność innych- bawią się „obok” nich i są tak pochłonięte własną aktywnością, że wydają się nie dostrzegać, co dzieje się dookoła. Zupełnie nie interesują się światem społecznych relacji. Inne czasem szukają kontaktu z dorosłymi albo z dziećmi znacznie od nich starszymi. Jeszcze inne obserwują bawiących się rówieśników, a nawet podejmują próbę przyłączenia się do nich. Zazwyczaj jedna nie rozumieją, na czym polega zabawa, mają bowiem trudności ze zrozumieniem zasad rządzących nawet najprostszymi grami opartymi na naprzemiennym aktywności. Często bawią się więc samotnie, układając zabawki według powtarzającego się schematu albo kręcąc nimi czy postukując.

KOMUNIKOWANIE SIĘ

Problemy z porozumiewaniem się z innymi ludźmi mają u osób z autyzmem bardzo rozległy charakter. Chodzi tutaj o trudności ze zrozumieniem, do czego służy porozumiewanie się, oraz o ograniczone umiejętności niezbędne do wykorzystania w kontaktach społecznych. Mniej więcej połowa osób z autyzmem nie używa mowy do porozumiewania się. Problemy w porozumiewaniu się są widoczne u dzieci z autyzmem nie tylko w sposobie mówienia, czy braku rozwoju mowy, ale także w niewerbalnym komunikowaniu się. Rzadko te dzieci intencjonalnie używają gestów lub wokalizacji po to, by przekazać komuś informację, rzadko też komunikują się za pomocą spojrzenia. Nie próbują wyrazić mimiką tego, co czują, nie potakują głową, gdy się z czymś zgadzają, ani nie uśmiechają się, żeby wspomóc komunikację. Nie odpowiadają także, gdy takie sygnały są kierowane do nich.

Jedną z pierwszych trudności na drodze do budowania relacji z innymi osobami są problemy dzieci z autyzmem z odczytywaniem wyrazu twarzy, rozpoznawaniem emocji a także znajomych twarzy. Innym problemem jest ograniczona zdolność do wyodrębnienia z dopływającej stymulacji bodźców społecznych tych istotnych. W ograniczonym stopniu interesują się one tym, co robią ludzie znajdujący się w ich otoczeniu, nie śledzą ich zachowania, nie reagują bądź reagują z dużym opóźnieniem na bodźce kierowane bezpośrednio do nich.

Następnym czynnikiem utrudniającym porozumiewanie się osób z autyzmem jest zaburzenie teorii umysłu. Dzieci z autyzmem nie dostrzegają związku między kierunkiem patrzenia wiedzą danej osoby o tym, co dzieje się w otoczeniu, czyli tego, że ktoś patrzy na jakieś zdarzenie, to o nim wie, nawet jeśli znajduje się w pewnej odległości od niego; nie rozumieją na czym polega udawanie, a także nie potrafią się bawić na niby. Nie umieją wyobrazić sobie, co dzieje się w umyśle innej osoby ni na przykład zrozumieć, że ona może czuć się rozczarowana np. prezentem, który dostała. Trudno im też pojąć, na czym polega intencjonalne działanie i odróżnić to, co stało się przypadkiem, od tego, co zostało zrobione celowo.

Rozwój mowy jest u osób z autyzmem zazwyczaj znacznie opóźniony, Pierwsze słowa wypowiedzane są ze zrozumieniem przez większość dzieci dopiero około 4-5 roku życia. Niektóre dzieci mówią płynnie i opanowują bogate słownictwo, a także tworzą długie monologi, mają jednak ograniczone zdolności inicjowania, podtrzymywania konwersacji. U większości spontaniczne werbalne komunikowanie się sprowadza się do wyrażania potrzeb oraz prostego nazywania obiektów. Rzadko wykorzystują one mowę do komentowania wydarzeń, dzielenia się z kimś własnymi doświadczeniami, odczuciami, zainteresowaniami, do dostarczania informacji, wyrażania intencji, zamiarów itp.

W mowie dzieci z autyzmem występują tzw stereotypie językowe (wielokrotne powtarzanie niektórych słów, fraz, tekstów, reklam, fragmentów filmów lub programów telewizyjnych), echolalia (natychmiastowe lub odroczone powtarzanie słów bądź zdań wypowiedzianych przez kogoś innego). Takie wypowiedzi dziecka zazwyczaj nie służą komunikowaniu się.

Odmienność rozwoju mowy dotyczy też u osób z autyzmem nietypowej intonacji, tempa, rytmu wypowiedzi oraz ograniczonego i nierównomiernego zasobu słownictwa.

OGRANICZONE WZORCE ZACHOWANIA, ZAINTERESOWAŃ I AKTYWNOŚCI

Osoby z autyzmem mają niezwykle, zazwyczaj bardzo wąskie i nietypowe zainteresowania, którym często towarzyszy powtarzanie pewnych schematów zachowania i przywiązania do rytuałów. Osoby te dążą do przestrzegania stałego rytmu dnia i sposobu wykonywania określonych czynności, sztywnych scenariuszy postępowania w określonych sytuacjach np. trasy spaceru, drogi do przedszkola; akceptowania wyłącznie określonych

pokarmów czy ubrań, a także tak zwanych stereotypii ruchowych polegających na powtarzaniu określonej sekwencji ruchów np. trzepotania dłońmi w nadgarstkach, kołysania się. W zachowaniu widoczny jest brak elastyczności i niechęć do zmian. Dziecko może gwałtownie protestować nawet wtedy, gdy zmiany są niewielkie. Często dzieci z autyzmem wykazują patologiczne zaabsorbowanie pewnymi obiektami (uporczywa koncentracja na nich połączona ze zbieraniem, manipulowaniem nimi, gromadzenie informacji na ich temat). Schematyzm w funkcjonowaniu ujawnia się także w postaci nietypowych zainteresowań. Ich zakres jest bardzo wąski i są one niezwykle intensywne i absorbujące. Ograniczony repertuar zachowań pozostaje w związku z poziomem rozwoju umysłowego dziecka - dzieci o niższym poziomie rozwoju często liżą i dotykają przedmiotów dostarczając sobie wrażeń wzrokowych np. wpatrują się przez rozstawione palce w źródło światła, poruszając palcami. Dzieci o wyższym poziomie rozwoju intelektualnego częściej powtarzają złożone czynności i inne formy aktywności.

PROBLEMY SENSORYCZNE

Wiele dzieci z autyzmem nietypowo reaguje na bodźce sensoryczne. Niektóre z nich są nadwrażliwe na niektóre dźwięki, zapachy lub dotyk. Inne przejawiają niewrażliwość objawiającą się brakiem reakcji na niektóre bodźce – dziecko sprawia wrażenie jakby nie słyszało, nie czuło bólu. Jeszcze inne ulega fascynacji pewnymi bodźcami np. refleksami światła oraz wielokrotnym powtarzaniu zachowania mającego na celu dostarczanie sobie określonych wrażeń (kręcenie się w kółko, trzepotanie rękoma, wpatrywanie się w świecący obiekt). Tak więc dziecko może być zupełnie niewrażliwe na dotyk lub – przeciwnie – nadwrażliwe na niego, może zatykać sobie uszy albo wsłuchiwać się w pewne dźwięki, uciekać z pomieszczenia, gdy panuje w nim hałas, lub wsłuchiwać się z napięciem w szum pracującej maszyny, zdejmować z siebie ubranie lub buty lub pocierać dłońią lub policzkiem przedmioty wykonane z określonego materiału.

Należy pamiętać, że podejmując odpowiednie działania, można zmniejszyć trudności dziecka wynikające z zaburzonych funkcji. Odpowiednio dobrana i wczesna terapia dziecka, u którego stwierdzono autyzm zwiększa możliwość, że w przyszłości może się usamodzielnić i prowadzić satysfakcjonujące życie w społeczeństwie.

Bibliografia:

E. Pisula „Autyzm-przyczyny, symptomy, terapia”, Gdańsk 2010

Opracowała:

mgr Anna Lach-Magiera – pedagog PPP Żywiec